

GRZYWNA (949) *sb f*

sg *N* grzywna (25). ◇ *G* grzywny (77). ◇ *D* grzywnie (1). ◇ *A* grzywnę (52) [w tym: -nię (4) *ZapKościę*; -ą (10), -e (8), -a (1)]. ◇ *I* grzywną (4). ◇ *L* grzywnie (10). ◇ *D a. L* grzywnie (4). ◇ *pl N* grzywny (9). ◇ *G* grzywien (608) [w tym: -ń *UstPraw* (2)]; -en (596), -ęn (12); -en : -ęn *UstPraw* (103 : 1), *ZapKościę* (36 :10), *OrzJan* (1 : 1). ◇ *A* grzywny (112). ◇ *I* grzywnami (5). ◇ *L* grzywnach (11); -ach (7), -(a)ch (4). ◇ *du N (cum nm)* grzywnie (1) *SarnStat* 377. ◇ *A (cum nm)* grzywnie (19) *LibMal* 1544/81v, 1545/95v, 97v, 102, 1546/112v, 114v, 1547/125, 125v [2 r.], 127v [2 r.], 1551/163, 1552/167v, 169v, *RejFig* Bbv, *ZapKościę* 1588/79, *WyprPl* C2v, *SarnStat* 373, 375. ◇ *I (cum nm: trzema)* grzywnoma (11) *UstPraw* F, F2, F3, G [2 r.], H3 [3 r.], H3v, H4, *SarnStat* 668.

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Waga srebra (rzadziej złota), służąca również jako środek płatniczy (w Polsce równa około 200 g); libra Mącz; marca, selibra Cn (61) : BielŻyw 62; Choboty by dwie grzywnie wwieśli v łzyie RejFig Bbv; Srebro nicz niezloczifte, iedno biale, Saczowań kařdą Grziwne tei ze wagi po talar 8. WyprKr 45v, 45 [2 r.].*

W połączeniu z liczebnikiem [zawsze: liczebnik + grzywna] (21): ták iź wřzytko prąwie řrebro wydał/ co go iedno miał/ iřz go było około tyřiąc y pięć řet grzywien. SkarŻyw 455. Cf Wyrażenia.

Wyrażenia: »grzywna srebra« [w tym: z liczebnikiem (15)] = libra argenti Mącz (18): MetrKor 62/171v; BielŻyw 112, 113; BielKron 324v [2 r.], 352v, 355v, 358, 362, 377; Mącz 192b [2 r.]; HistRzym 88; (marg) Złotnik. (-) Do grzywny Srebrá/ Miedzi trzy łoty przyřadza. BielSat Cv [idem BielRozm 16]; iź z dzieřiąci grzywien řrebrá dał łobie naczyńia nárobić [quod decem pondo vasa argentea comparasset] ModrzBaz 32; StryjKron 205; BielRozm 16; SarnStat 264.

»grzywna złota« [w tym: z liczebnikiem (5)] (6): BielŻyw 99, 113; BielKron 324v [2 r.], 360; A ktho řie nád rořkazanie Krolewřkie tego poważy/ then [...] dzieřięć grzywien złotá winy zápláci. Górndworz kt.

a. *W odniesieniu do jednostek używanych w tekstach biblijnych (31) :*

α. *Mina (571 g); mna Vulg, PolAnt; mina PolAnt (28) : Leop Luc 19/16, 18, 20, 24; grzywná będzie dwádzieřią Syklow BibRadz Ez 45/12; BudBib Ez 45/13; BudNT Luc 19/24; Grzywná, Mná ábo Miná, ma řto drachm w łobie: iákoby pułtrzyńařtá tálárow nářzych. WujNT 272 marg, Luc 19 arg, 16, 18, 20, 24.*

W połączenia z liczebnikiem [zawsze: liczebnik + grzywna] (15): Ten zwoławřřy dzieřięć řluzebnikow řwych/ dał im dzieřięć grzywien Leop Luc 19/13, Luc 19 arg, 16, 18, 24, 25; Pothym Symon pořłał Numoniurřá do Rzymu z wielką tarczą złothą/ kthora ważyřá tyřiąć grzywien BibRadz 1.Mach 14/24, 1.Esdr 2/69; BudNT Luc 19/24, 25; WujNT przedm 38, Luc 19/13, 16, 18, 25.

β. *Talent (34 kg 272 g); talentum Vulg (3) : obiecuiąc im że dzieřięćdzieřiąt niewolnikow miał dáć zá grzywnę Leop 2.Mach 8/11.*

W połączenia z liczebnikiem (2): iź dań kthora miałá być daná Rzymiánom/ dwa tyřiąćá grzywien/ miał tylko z záprzedania Zyřdow záplácić Leop 2.Mach 8/10. Cf Wyrażenie.

Wyrażenie: »grzywna srebra« [z liczebnikiem] (1): Oznáymuięć teź řynu miřy/ řem dał dzieřięć [!] grzywien řrebrá Leop Tob 4/21.

b. *Przez analogię w odniesieniu do wagi perel (1)* : za ieden obrazek ná pápierze álbo thákież dzwonek wzięli kilka grzywien Perel *BielKron* 447v.

2. *Równowartość określonej ilości monety (w Polsce 48 groszy; nazwa używana jest przez autorów również w odniesieniu do obcych jednostek monetarnych); marca Murm, Mymer¹, BartBydg, Modrz, JanStat, Cn; mina, mna Cn (887)* : Marca, dictio est Germanica, Verum a plerisque iam recepta. Eyn marck. Grzywná. *Murm* 197; *Mymer*¹ 42; *BartBydg* 87, 194b; Czyń z grzywien złote/ a z złotych grzywny. *KłosAlg* Ev, E4v,D3; *LibLeg* 6/118v; Wzyalem lyethnyk v Grvífwagiera dzyky zaxamyenthem kthorym zalhawyl wyelgym baworowye v kaczmarky koczonovy wgrzywnye *LibMal* 1545/101 v; Item zupiczá zielona kupil wkołzczenye za grzywne *LibMal* 1548/141, 1544/79 [2 r.], 1545/101v, 102, 104v, 1547/137v (13); aby dali od grzywny po dwu groszu szacowanych kupi. *Diar* 79; V kogoby náleziono fáłzywe dwa grofzá w grzywnie/ then onę grzywnę tráci. *UstPraw* E3, D3v, D4, E, E3, E4, I4v; *RejFig* Aa5v; Wiele w grzywnie kwartnikow/ do trzech rázow zgádnie. *RejZwierc* 87; *BielKron* 378v; *RejZwierc* 108v, 110, 248; *ZapKościar* 1583/39v, 1584/45v, 46v, 53, 1585/59v (11); Vkrádnie mi kto rzecz/ iáko ktora ftoi zá grzywnę/ obiefzá go *GórnRozm* E2v, E2v; Kto rani kmieciá, ma mu dáć grzywnę, á pánu drugá grzywnę: á iefli kmieć będzie dwu pánów, między nie máią bydz grzywny rozdzieloné. *SarnStat* 653, 205, 259, 347, 374, 375 (21).

grzywna czego [= która stanowi sumę czego; w tym: z liczebnikiem (50)] (51): *MetrKor* 40/823; *Diar* 96; A ziemiáńscy fynowie ktorych by oćiec w dobrym imieniu odumárł [...] tedy máią dáć fioftram połágu 40 grzywien *UstPraw* B3v, A3v, B4, D4v, E4 [2 r.], F (13); Ryb ma dofýć/ źwierzyny/ á plátu fto grzywien *RejFig* Aa; *BielKron* 387v; thedyć iedno drzewo y grzywnę pożytku vczynić może. *RejZwierc* 107v; *ModrzBaz* 120v; Maczk y smalsonką swoyá maya dawacz dany na kołzdy rok dwyę Grzywnę *ZapKościar* 1588/79; *StryjKron* 200, 457; álbo áż trzy grzywny dochodu/ álbo czynízu náznáczá iéy potomkowie mężowi. *SarnStat* 632; tedy trzy wiardunki temu/ w czyim gáiu to vczynił ze trzemá grzywnomá winy/ [...] zápláćić będzie powinien *SarnStat* 668, 66, 77, 140, 148, 354 (29).

W połączeniu z liczebnikiem [w tym: liczebnik + grzywna (779), grzywna + liczebnik (14)] (793): nyevczynylem yemw skody vassnosczy stha grzyvnyen y dwdziestw Grzywien *ZapWar* 1546 nr 2612, 1505 nr 1949, nr 2008, 1527 nr 2383, 1529 nr 2355, 1532 nr 2415, nr 2471; *MetrKor* 40/822, 59/75v, 76; Semis marcae. eyn halbmarck. Pulgrzywny. *Murm* 197; *Mymer*¹ 42; *BartBydg* 87, 142, 194b; 1. Woz żelaza: ma 24. Szyn. 1 woz żelaza za 3. grzywny/ zacż 8. fzyn/ czyni 1. grzywnę. *KłosAlg* G, Ev, E2 [2 r.]; *LibLeg* 6/119, 11/97; poprzedali the konye yednego za 4 grzywny drugiego za trzi a trzeciego za 5 grzywyen *LibMal* 1545/109; aby dwu grzywyen yey poziczil onego yefth profchila. *LibMal* 1551/163; stymy pyenyedzmy yefth pogimana, kthorich Nalyezyono przyny dwyę grzywnye y dwa grofcha *LibMal* 1552/169v, 1543/74v, 1544/79, 81v [2 r.], 93v, 1545/95v [2 r.] (89); taki ma bicz Karąn viną ftem grzywien. *ComCrac* 12v, 12, 17, 18, 21, 21v; *SeklKat* I4, I4v; *GroicPorz* dd4v; *KrowObr* 236; zá taki gwałt ma gwałtownik dádz od kożdego Wołu zá dzień dwa grofzá zwiná fzelći grzywien *UstPraw* Bv; Kto fláchćicá zábije/ táki zábijak/ ma dáć zań 120 grzywien *UstPraw* D4; tácy máią być karáni trzemá grzywnomá *UstPraw* G, A2 [5 r.], A2v [4 r.], A3 [2 r.], A3v [2 r.], A4v (136); *RejFig* Aa5v, Bbv; *RejZwierc* 83; *BielKron* 326, 367, 369v, 370 [3 r.], 370v (18); *KochSat* B3; *GórnDworz* R7v; bo więcey niż fzelć tyfiac grzywien vbogim dał z

wielkiego miłofierdzia *HistRzym* 99v; *BielSat* D4v; *RejZwierc* 108v [3 r.], 251; *PapRPan* T4; Lecz onę rozność że za proftego łtanu człowieká dáć dzieięć grzywien/ á za śláhcicá łto grzywien ábo gárdło/ okrucieńłtwo iákies wymyśliło nie mądry Zakonodawcá. *ModrzBaz* 73, 27v [2 r.], 28, 79, 84, 98 (11); ze od tych pieniędzy chcą y maią Ręty dawacz na káždy rok po dziełzeczy grzywien *ZapKościar* 1595/88v, 1580/4, 1582/26v, 27 [2 r.], 30v, 1583/34v (51); *StryjKron* 165; *PudłFr* 11; *BielRozm* 32; táki káždy Kmiec/ o namnieyřzą rzecz trzemi Grzywnámi/ á o więřzszą rzecz będzie karan chłoftą álbo łzubenicą, *GostGosp* 38, 38; *GórnRozm* C4v, E4v, G; ieliřz za gránice żołniérzą wywieść/ pořtápić pięć grzywien ná drzewo. *OrzJan* 58, 54; Otóz y pieniądze mařz w chuřtkę wwinioné/ Mařz tám iáko dwie grzywnie řpełná odliczoné. *WyprPl* C2v; á nie mamy ich dłuřzý trzymáć ná żołdzie tych piąci grzywien/ iedno ćwierć roku. *SarnStat* 132; niech ma moc Stárořtá nářz oné ná trzech grzywnách karáć. *SarnStat* 290; á nam zářię za łwé niedbáłřtwo czřternařcie grzywien przepádną. *SarnStat* 301; y iemu niech będzie płácono po czřrzy grzywny ná tydzień *SarnStat* 340; Dochód Podkomorzów bywał řzeřć grzywien *SarnStat* 475; A temu ma przyřdř tá czřternařcie grzywien/ co o nie czynić będzie. *SarnStat* 500; STAROSTOWIE podeřtem grzywien przeřyřki winni exequowáć. *SarnStat* 544; RAný Szlácheckie máię bydř łowicie płáconé/ to iest/ krwáwa grzywien dwádźieřciá: á řina grzywien řzeřć/ z winą łádowną: á obliczna raná znáczna krwáwa/ grzywien trzydźieřci: wćięćie pálcá káždęgo trzydźieřci grzywien. Wybićie żębá káždęgo grzywien dwádźieřciá. *SarnStat* 622, 16, 29 [5 r.], 40, 64, 128 (375); Oniřz to [...]/ cořmy zdrowie ich za kilá grzywien řzácowáli/ iákořz łá miedzy łyny Boże poczytáni? *SkarKaz* 84b; *CiekPotr* 46, 57, 80; *KlonWor* 70, 71. Cf *grzywna czego*.

W charakterystycznych połączeniach: [ile] grzywien (grzywnę) brać (6), da(wa)ć (60), pořtápić (3), pořyczyć (8), przepářć (przepadać) (30), (s)tracić (6), ukrařć (21), wařzyć, wziąć (20), zapisać, (za)płáćić (spłáćić) (58); [iloma] grzywien karan(y) (karać) (22), o(d)kupić (2); o [ile] grzywien pozwać; [ile] grzywien czynsz, dłuř (dłuřny) (3), dochód, płát, suma (17), szkoda, taksa, wařnořć (8), wina (208), zakłád (7), zapłata (zapłácenie) (3), żołd (2); [ile] grzywien czynszu (2), dani, dochodu (2), płátu (3), posagu, pořyřtku, winy (39), żołdu; na [ile] grzywien (13), po [ile] grzywien (19), w [ilu] grzywnách (grzywien) (14), za [ile] grzywien (68); poł (puł) grzywny (42).

Przysłowie: A nie żáłuy grzywny korać moře wćzynić dzieięć *RejZwierc* 108v;

řwięte to połgrzywny co grzywná z niego vrořć moře. *RejZwierc* 108v;

Ano to řwięta grzywná co dzieięći łtrzeře *RejZwierc* 248.

Wyrażenia: »grzywna groszy« = *pecuniarum marca Modrz*; *marca grossorum JanStat* (17): *ZapWar* 1517 nr 2201, 1529 nr 2355; *KłosAlg* E2; ále niepodobney rzeczý chćiał/ tho iest łto tyłiáć grzywien łzerokich grořzy *BielKron* 369v; dano mu za Ořwięćimłkie kłięřtwo dwádzyeřciá tyłiáć grzywien płářkich grořzy *BielKron* 393v, 370 [2 r.], 370v, 377, 390; niech będzie łkaran za winę grzywną grořzy *ModrzBaz* 84; *SarnStat* 238, 604, 617, 654. Cf »grzywna praskich groszow«.

»grzywna pieniędzy« = *marca pecuniae Modrz*, *JanStat*; *marca pecuniarum JanStat* [szyk 62 : 2] (64); *MetrKor* 59/75v, 76; Item Powyada yłch drogołchevi Woycziechowy włákowye pořyczyl grzywny pyenyedzi *LibMal* 1547/132, 1543/74, 1544/81v [2 r.], 1545/95v, 97, 97v (22); *ComCrac* 21; *GroicPorz* dd4v; *BielKron* 367; *ModrzBaz* 27v; Któře dobrá przerzeczoné řzácucie łobie ná dwie

ście grzywien pieniędzy *SarnStat* 1243, 235, 271 [3 r.], 286, 327, 388 (30). Cf »grzywna pieniędzy pospolitych«.

»grzywna pospolita, pieniędzy pospolitych« = *marca communis, marca communiter currens, marca pecuniae communis, marca pecuniae usualis, marca pecuniarum in terra currentium JanStat* (6 : 6): tedy ten/ który vpornie liftowi fałsz zádał/ czternáście grzywien pieniędzy póspolitych łtronie ma przepádsz *SarnStat* 327; łto y dwádziesięciá grzywien póspolitych zá zábitégo powinien będzie záplácić. *SarnStat* 611, 471, 495, 610 [2 r.], 767, 782 (12).

Zestawienia: [»grzywna ciężka«: Iesliby który Przekupień co wyftąpił/ ma być karan ná łkorze/ y ná włosiech/ álbo grzywnę ciężką/ to iesł dwádziesięciá y łszeć łzelágow półóży. *SzczerbSpecSax* 332 (*Linde*).]

»grzywna krakowskiej liczby« (1): yako ya tho viem ysch ociecz moy [...] nyewzial gwalthem [...] gdviv fvnthv pyeprzv ienego fvnthv saphranv gdviv popon hy daley podle glovnego posviv (vasnoszci gdviv seth grzivien cracovskiey liczby) *ZapWar* 1532 nr 2471.

»grzywna polska, monety (i liczby) polskiej, liczby polskiej« = *marca Polonialis JanStat, JanPrzyw; marca monetae et numeri Polonialis JanStat* (12 : 10 : 1): anym yey wthym vskodzyl ua wasznosz polthora Stá grzywyen lyczby et monethy polskyey *ZapWar* 1532 nr 2415; 3678. grzywien pláskich gf. czyniá 4904 grzywien polłkich. *KłosAlg* E2; *LibMal* 1548/146v, 1551/159; których ósm á czterdzieści grołzy grzywnę czyniá półłką *SarnStat* 63, 29 [2 r.], 271, 349, 387, 391 (19).

»grzywna praskich groszow« [szyk zmienny] (2): *BielKron* 374v; A té Státutá w tym liście opifáne pod dzieięciá grzywien grołzów Práłkich [*decem marcarum grossorum Pragen(sium) JanStat* 220] [...] chcemy mocnie bydż chowáne *SarnStat* 204.

»grzywna pruska, liczby pruski« (8 : 21): Item zeznal yłch formanowy yednemv kowalewy Matifsewy dwye grzywnye prufzkie vkradł *LibMal* 1546/112v, 1554/185v, 186; yłz przedali okole yako ogrot za łzvmę dwadzełzcza y łza ółzm Grziwyen lyczby prufzky kałdą grziwnę rachuyancz po 20 g. *ZapKoscier* 1588/75, 1580/4, 1582/26v, 27, 30v, 40v (26).

W przen (2) : iákoby tá moiá praca nie byłá dáremna/ áni z oná grzywná/ od Páná zwierzóná/ byłá zákopána. *WerKaz* 276.

Szereg: »grzywna i talent« (1): małz iákiekolwiek duchowne grzywny y táłenty Páná twego *LatHar* 674.

Przen: Pieniądze (4) : Przedłie nam grzywny łmákuiá *RejRozpr* F4; *GórnRozm* G3; O Boże moy iáka pomłtá wiši nád tá ziemiá/ [...] ktora póspolície krew łzácuie człowieká ná obraz Boży łtworzone⁸⁰. w ktorey miawłzy grzywny/ zábić ich zły człowiek może ile chce. *SkarKaz* 315b.

peryfr. »rozwiązać grzywnie suprymę« = *zapłacić* (1): Bo tám ledá o przyczynę Rozwiązełz grzywnie łuprymę *RejRozpr* F2.

a. *W odniesieniu do określonej ilości monet rzymskich: as i aes* (2) : że wedle dwunaści tablic vftáwy/ káždą krzywdę piáciá á dwudzieftá grzywien miedzi [*XXV aeris*] opráwowáno/ wziáwłzy worek pieniędzy/ kazał słudze nieść zá łobá/ á łam kogo podkał káždego bił: á káždemu kogo vbił/ pięć y dwádziesięciá grzywien miedziánych pieniędzy [*XXV asses*] záraz dáć kazał. *ModrzBaz* 79.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : rz wieprz / grzywna/ rzemień *MurzOrt* B2v.

Synonim: 1. funt.

Cf **LICZYGRZYWNA, POLGRZYWNIE**

KW